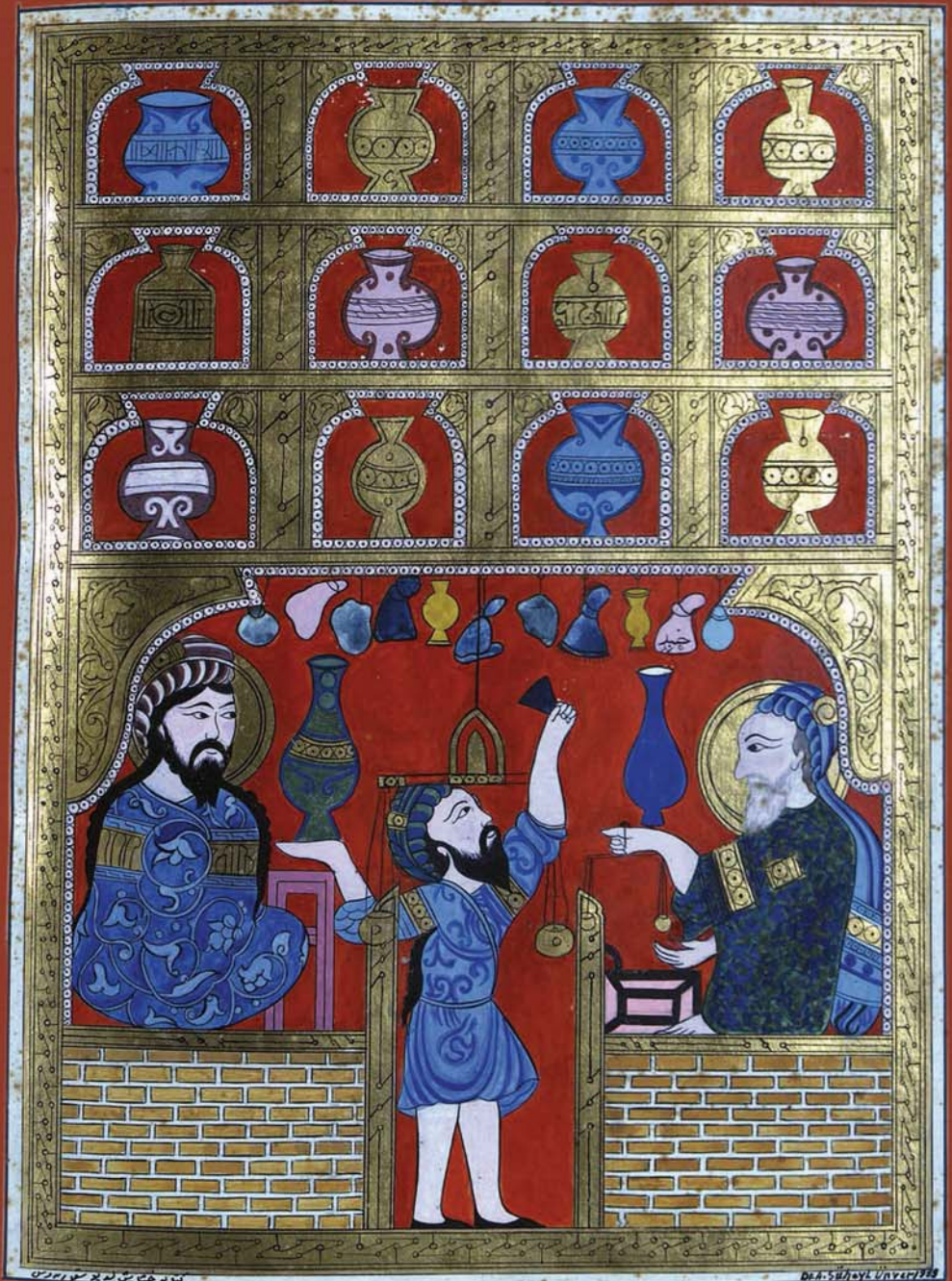

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال سوم، شماره یکم و دوم، بهار - تابستان ۱۳۹۷ | انتشار بهار ۱۳۹۹

سرخس، میراث مکتوب و نقش آن • درباره برخی تعبیرات در دیوان ناصر خسرو / احمد مهدی نمانش • کتاب‌المصادر ابوطی تیرانی / علی‌ابراهیم صادقی • فرمان جهان‌شاه قراقونلو در منع عزاداری محرم (بمناسبت ۱۳۸۶ق) / عبداللین شیخ‌المکملی • نمونه کاربرد چاپ سنگی در فرمان‌نویسی / تاب شیرازی • مکر الهی / مصدقین کویا • تسخانی تازیانیت از ارشاد قلاسی در لندن / ماری پوناشی • دست‌نویس کهن قابوس‌نامه و چاپ حرفی آن / سوسد قلاسی • «بسکو» یا «بسکو»؟ جای‌نامی در تاریخ سیستان / جواد معتمدی حکم • سیمسار پرتاب‌بده / مریم بیروسی / رباعی خیام در ریاض هندوشاه نخبجویی / سید علی برافلسی • کهن‌ترین نمونه‌های شناخته‌شده از نستعلیق تبریزی تا سال ۸۰۰ق و ارتباط آن با دستگاه آل چالویر در تبریز و بغداد / علی صفوی آق‌نانه • معنوی و ارزشی مقلداتی هفت نسخه‌شاهنامه، مقدم بر نیمه دوم سده هشتم / علی شایبوان • درباره دشوارترین بیت شاهنامه / امیر رفغان • بخش‌هایی از انیس‌الوحده در جنگی متعلق به اوایل سده نهم / علی رحیمی واریانی • اشعار نویافته عبید زاکانی در مجموعه لطایف و سفینه ظرایف / حسن شریفی ضعی • درباره تصحیح جامع‌اللغات نیازی / امین خدیووست • ادبیات فارسی بیرون از ایران (سیف‌آه هند، آملی، آسیای میانه، و در فارسی بیودی) / مصدقین کویا • القانون فی الطب (کتاب‌الاول فی الامور الکتابیه من علم الطب) / سید نصیرزاده نگاهی به تصحیح خلاصه‌الاشعار و زبدة الافکار (بخش تبریز و آذربایجان و نواحی آن) / مرضی موسوی • مدخل حسانه ملی ایران / فاطمه حتمیان • ریشه‌شناسی چه می‌کند؟ (۴) / سید احمدرضا قلم‌نمائی • آثار راشد محمد افندی / ملاحظاتی در باب نقد کتاب ازل القانون فی الطب / باسختی به نقد دیوان منوچهری / سید شیری

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی
 دوره سوم، سال سوم، شماره یکم و دوم
 بهار - تابستان ۱۳۹۷ [انتشار: بهار ۱۳۹۹]

صاحب امتیاز:

مرکز پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، ساختمان فروردین، شماره ۱۱۸۲، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir
 gozaresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۲۵۰،۰۰۰ ریال

روی جلد: نگاره آغاز کتاب الحشایش دیوسقوریدس در مجموعه پزشکی ۳۷۰۳، کتابخانه ایاصوفیا، مورخ ۶۲۱ق، به نسخ خوش عبدالله بن الفضل سبط الاعز. در این نگاره یک دکان دارو فروشی دیده می‌شود. بر روی یکی از اشیاء آویخته از بالای دکان، نام «جنید» نوشته شده که به ظاهر نام نگارگر این نسخه است.

تصویر خط بسمله

از نسخه کتابخانه John Rylands

فهرست

سرخن

میراث مکتوب و نقش آن..... ۲-۵

جستار

در باره برخی تعبیرات در دیوان ناصر خسرو / احمد مهدوی دامغانی..... ۶-۷

کتاب‌المصادر ابوعلی تیزانی / علی‌اشرف صادقی..... ۸

فرمان جهان‌شاه قراقویونلو در منع عزاداری محرم (به تاریخ ۸۶۵ق) / عمادالدین شیخ‌الحکامی..... ۹-۱۲

نمونه کاربرد چاپ سنگی در فرمان‌نویسی / نایب شیرازی..... ۱۳-۱۵

مکر الهی / مجدالدین کیوانی..... ۱۶-۲۷

نسخه‌ای تازه یافت از ارشاد قلانسی در لندن / عارف نوشاهی..... ۲۸-۳۱

دست‌نویس کهن قابوس‌نامه و چاپ حروفی آن / مسعود قاسمی..... ۳۲-۴۶

«بسکو» یا «بسکر»؟ جای‌نامی در تاریخ سیستان / جواد محمّدی خمک..... ۴۷-۴۹

سپه‌سار برن‌تابد پیه / مریم میرشمسی..... ۵۰-۵۲

رباعی خیتام در بیاض هندوشاه نخجوانی / سیدعلی میرافضلی..... ۵۳-۵۴

کهن‌ترین نمونه‌های شناخته‌شده از نستعلیق تبریزی تا سال ۸۰۰ق و ارتباط آن بادستگاه آل‌جلایر در

تبریز و بغداد / علی صفری آق‌قلعه..... ۵۵-۸۵

معرفی و ارزیابی مقدّماتی هفت نسخه شاهنامه مقدّم بر نیمه دوم سده هشتم / علی شاپوران..... ۸۶-۱۰۰

در باره دشوارترین بیت شاهنامه / امیر ارغوان..... ۱۰۱-۱۱۲

بخش‌هایی از انیس‌الوحده در جنگی متعلّق به اوایل سده نهم / علی رحیمی واریانی..... ۱۱۳-۱۱۵

اشعار نویافته عبید زاکانی در مجموعه لطایف و سفینه ظرایف / محسن شریفی صحنی..... ۱۱۶-۱۲۰

نقد و بررسی

در باره تصحیح جامع اللغات نیازی / امین حق پرست..... ۱۲۱-۱۲۵

ادبیات فارسی بیرون از ایران (شبه‌فازة هند، آناتولی، آسیای میانه، و در فارسی یهودی) / مجدالدین کیوانی..... ۱۲۶-۱۳۷

القانون فی الطب (الكتاب الأول، فی الأمور الكلية من علم الطب) / سعید فتحعلی‌زاده..... ۱۳۸-۱۵۴

نگاهی به تصحیح خلاصه‌الاشعار و زبدة الافکار (بخش تبریز و آذربایجان و نواحی آن) / مرتضی موسوی..... ۱۵۵-۱۶۳

مدخل حماسه ملی ایران / فاطمه حمصیان..... ۱۶۴-۱۶۷

پژوهش‌های دبستان

ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۴) / سیداحمدرضا قائم‌مقامی..... ۱۶۸-۱۷۴

ایران «متون و منابع عثمانی»

آثار راشد محمّد افندی / نصرالله صالحی..... ۱۷۵-۱۷۷

دوره نوسازی پیشین

ملاحظات در باب نقد کتاب اول القانون فی الطب / نجفقلی حبیبی..... ۱۷۸-۱۹۰

پاسخی به نقد دیوان منوچهری / سعید شیری..... ۱۹۱-۱۹۹

صلی الله علیه و سلم» و الصُّنْبُورُ الْمُتَبَيِّرُ الَّذِي لَا وَدَلَّهُ (النهائية و لسان العرب، ذیل ماده بَتر).

این ناچیز، با توجه و استناد به النهاية و لسان العرب و قاموس المحيط، به عرض خواننده فاضل می‌رساند که من‌بنده یقین دارد که ناصر خسرو با إحاطه و تبخّری که به سبب اقامت سال‌های متعدد در بلاد عرب داشته‌است، قطعاً لغت‌سازی نکرده و فعل «بَتر» را به باب تفعیل نبرده‌است که اسم مفعول آن «مُبَيَّر» باشد و بنابراین و ظاهراً این کلمه، در بیت ما نحن فیه از آن قصیده، «مُبَيَّر» است، به تقدیم تاء بر باء، و مأخوذ است از آیات شریفه ۱۳۹ سوره اعراف:

﴿ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَ بَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ و ۷ سوره اسراء:

﴿ وَ لِيَتَّبِعُوا مَا عَلَّمُوا تُبَيِّرًا ﴾ و ۳۹ سوره فرقان: ﴿ وَ كَلَّا تَبَرَّأْتُبَيِّرًا ﴾.

و به این صورت ایراد احتمالی بر عیب ایطاء (تکرار قافیه) - در صورتی که بیت ۴۲ چاپ تقوی (بیت ۴۳ چاپ مینوی و محقق) به همان ضبطی که در چاپ تقوی موجود است باقی بماند - رفع می‌شود.

و اما در قافیه همین بیت ۴۲ تقوی نیز ایرادی است و آن اینکه این بیت در چاپ تقوی چنین است:

گفتند در آنجانه شجر ماند و نه آن دست
کان دست پراکنده شد آن جمع مُبَيَّر

با توجه به اینکه بیت ۳۹ بدین صورت است که:

یک روز بخواندم ز قران آیت بیعت
کایزد به قران گفت که بُد دست من از بر

که اشاره ابلغ از تصریح به آیات شریفه ۱۰ و ۱۸ سوره فتح دارد که: ﴿ إِنَّ الدِّينَ يَبِيعُوكَ... وَ يَدَّ اللَّهُ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ﴾

درباره برخی تعبیرات در دیوان ناصر خسرو

احمد مهدوی دامغانی

در قصیده فاخره فائقه ناصر خسرو به مطلع:

ای خواننده بسی علم و جهان گشته سراسر
تو بر زَمی و از بَترت این چرخ مدور

در هر دو چاپ دیوان، یعنی چاپ سید نصرالله تقوی و چاپ مجتبی مینوی و مهدی محقق، بیت شانزدهم این قصیده چنین است:

امروز چه فرقت از این مُلک بدان ملک
این مُرده و آن مُرده و املاک مُبَيَّر

(تقوی، ص ۱۷۲؛ مینوی و محقق، ص ۵۰۷)

از آنجا که در کتب لغت عرب برای فعل «بَتر» هیچ بابی از ابواب ثلاثی مزید ذکر نشده‌است، جز آنکه مجدالدین ابن اثیر در النهاية می‌فرماید: «أَنَّ قُرَيْشًا قَالَتْ: الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ أَحَقُّ مِمَّا هُوَ عَلَيْهِ، هَذَا الصُّنْبُورُ الْمُتَبَيِّرُ = يَعْنُونَ النَّبِيَّ

و بیت ۴۱ که:

گفتم که کنون آن شجر و دست چگونه است؟
آن دست کجا جویم و آن بیعت و محضر؟

اگر در آن از «دست» مقصود «یدالله» باشد که مسلم است پراکندگی در آن نه تنها معنایی ندارد، بلکه مخالف اصول اعتقادی است و اگر از دست مقصود دست‌های آن بیعت‌کنندگان باشد یا مقصود مجموع بیعت‌کنندگان باشد، می‌توان آن را توجیه کرد و شاید بتوان احتمال داد که کلمه «مبتر» در قافیه تحریفی از «مبعر» باشد و مأخوذ از کلمه قرآنی ﴿وَ إِذَا الْقُبُورُ بُعِثَتْ﴾ (انفطار: ۸۱) و ﴿بُعِثْ مَا فِي الْقُبُورِ﴾ (عادیات: ۱۰: ۹) که نادرستی کلمه مبتر را دفع می‌کند، والله اعلم.
گو اینکه در چاپ مینوی و محقق این بیت بدین صورت

است که:

گفتند در آنجانه شجر مانند و نه آن دست
کان جمع پراکنده شد آن دست مُسْتَرَّ

که همان اشکال که بر کلمه «مبتر» وارد است بر این کلمه نیز وارد است، زیرا باب تفعیل برای مصدر «سْتَرَّ» در کتب لغت مذکور نیست؛ مضاف بر آنکه اگر مقصود از دست «یدالله» باشد بطلان آن کلمه مسلم است، مگر اینکه آن کلمه محرف کلمه دیگری باشد، والله اعلم. زیرا در آیه شریفه نیز نمی‌توان یدالله را ناظر به ظهور دست خداوند، که لازمه آن اثبات تجسم و مکان برای حق تعالی است، دانست و پنداشت که در بیعت شجره (رضوان) «دست» الهی به صورت مجسم بر روی دست بیعت‌کنندگان بوده است.

